

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ ПАРАМЕТРІВ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF THE PARAMETERS OF ENTERPRISES FINANCIAL STABILITY DETERMINING

Олена ЛЕМИШКО,
докторант,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України, Київ

Olena LEMISHKO,
Doctoral student,
National University of Life
and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv

В умовах новітніх перетворень України на шляху, зорієнтованому на європейське співтовариство, особливого значення набувають питання стабільного функціонування економіки. Їх вирішення пов'язано з пошуком нових підходів до забезпечення врівноваженого та стабільного розвитку підприємств. Узв'язку з цим актуальними є дослідження дефініцій фінансової рівноваги й фінансової стабільності як взаємоузгоджених і взаємодоповнюючих елементів характеристики фінансового стану підприємства.

Визначенню сутнісних характеристик фінансового стану підприємств, у тому числі дослідженню проблем фінансової рівноваги й фінансової стабільності, присвячено роботи багатьох зарубіжних фахівців. Серед вітчизняних вчених-економістів, що займаються науково-теоретичним обґрунтуванням дефініцій фінансової рівноваги і фінансової стабільності, слід назвати І. Бланка, М. Білик, Т. Говорушко, Л. Костирко, Р. Костирко, Д. Постоного, О. Сологуб, В. Худу та інших. Незважаючи на те, що дослідженню основних фінансових показників діяльності підприємства присвячено велику кількість наукових праць вчених-економістів, немає чіткого визначення фінансової стабільності та передумов її забезпечення. Отже, метою статті є розкриття сутності фінансової стабільності у взаємозв'язку з іншими основними характеристиками фінансового стану підприємства.

Варто зазначити, що досягнення фінансової стабільності підприємства починається зі стану збереження основних позитивних характеристик його діяльності в незмінному вигляді, функціонування в допустимих межах, тобто досягнення стану фінансової рівноваги. А. Поддєрьогін вважає фінансову рівновагу характеристикою стану фінансової діяльності підприємства, за якого потреба в збільшенні обсягу активів підприємства балансується можливостями підприємства щодо формування його фінансових ресурсів [4]. О. Терещенко висловлює думку, що за фінансової рівноваги грошові надходження підприємства дорівнюють або перевищують потребу в капіталі для виконання поточних платіжних зобов'язань [6]. М. Абрютіна підходить до визначення фінансової рівноваги з точки зору доцільного співвідношення власного капіталу і нефінансових активів, а також позикового капіталу й фінансових активів [1].

На нашу думку, фінансова рівновага інтегрує такі гармонійно поєднані підходи: ресурсний, майновий та підхід синхронності грошових потоків. Розглянемо кожен із цих підходів більш детально.

Ресурсний підхід до визначення фінансової рівноваги полягає в наступному: за рахунок прибутку забезпечується самофінансування діяльності в режимі простого відтворення; ресурсний потенціал не руйнується, а навпаки зростає, обсяг виробництва, як правило, поступово нарощується, підприємство повністю координує надходження та витрати шляхом своєчасного забезпечення фінансовими ресурсами. Якщо в попередньому періоді підприємство було збитковим (чистий прибуток мав від'ємне значення), то вихід підприємства на беззбитковість та послідовно на нульове значення чистого

прибутку в поточному періоді можна вважати першим кроком до досягнення фінансової рівноваги; поступове збільшення чистого прибутку сприятиме зміцненню фінансової рівноваги, а подальші грошові надходження підприємства повинні не тільки дорівнювати, а й перевищувати потребу в капіталі для виконання поточних платіжних зобов'язань. Фінансова рівновага буде досягнута у процесі узгодження джерел формування та напрямів використання власних фінансових ресурсів, встановлення оптимального співвідношення між внутрішніми та зовнішніми джерелами їх формування [2].

Подальше економічне зростання на основі розширеного відтворення за рахунок стабілізації прибутковості, зростання чистого прибутку – наступний ступінь фінансової рівноваги. **Тобто, на нашу думку, фінансова рівновага (ресурсний підхід) забезпечується повною координацією підприємством надходжень і витрат, акумуляцією та накопиченням у достатніх для розширеного відтворення обсягів фінансових ресурсів за рахунок зростання прибутку й використання власного економічного потенціалу.**

Майновий підхід до фінансової рівноваги ґрунтується, як доречно вказують В. Худа та Д. Поставий, на функціональній рівновазі між джерелами капіталу й використанні їх в основних циклах господарської діяльності (операційний, інвестиційний, грошовий цикли) [7]. Т. Говорушко та І. Ситник зауважують, що фінансова рівновага досягається на основі оптимізації співвідношення між часткою коштів, що капіталізуються, і тією їх часткою, що спрямовується на споживання [2].

При цьому, на нашу думку, підприємство може досягти гармонійного балансу між потребою в збільшенні майна та його споживанням, здатністю повного контролю щодо його формування за рахунок насамперед власного та залученого на довгостроковій основі капіталу. Фактично і позиково майно при виконанні умови фінансової рівноваги знаходиться в такому співвідношенні, коли за рахунок власних і прирівняних до них коштів повністю погашаються як колишні, так і нові борги. Гарантами при цьому виступають результати фінансово-господарської діяльності; необхідний обсяг споживання коштів (що інвестуються у приріст оборотних і необоротних активів) практично відповідає обсягу генерованих власних фінансових ресурсів [8].

Третій підхід до фінансової рівноваги ґрунтується на синхронізації грошових потоків: для забезпечення фінансової рівноваги вхідні потоки надходжень фінансових коштів повинні покривати (бути рівними або більше) вихідних потоків платежів. О. Терещенко слушно зазначає, що вхідні та вихідні грошові потоки слід координувати таким чином, щоб у будь-який час підприємство було спроможним виконати свої поточні платіжні зобов'язання, а цього можна досягти дотриманням фінансової рівноваги в довгостроковому періоді; фінансова рівновага передбачає, що грошові надходження підприємства задовольняють

Статтю присвячено дослідженню теоретико-методичних засад визначення параметрів фінансової стабільності підприємств. Удосконалено дефініції фінансової рівноваги, платоспроможності, ліквідності, фінансової незалежності, фінансової стійкості підприємства. Виявлено гармонійний зв'язок та взаємозалежність між даними категоріями. Встановлено основні параметри фінансово стабільного підприємства як цілісної економічної системи.

The article is devoted to theoretical and methodological foundations of the parameters of enterprises financial stability determining. Definitions of financial balance, solvency, liquidity, financial independence, financial stability of a company are improved. A harmonious relationship and interdependency between these categories is revealed. The basic parameters of financially stable company are determined, as an integrated economic system.

або перевищують потребу в капіталі для виконання поточних платіжних зобов'язань [6].

Фінансову рівновагу (див. рисунок), тобто рівняння, а потім і перевищення грошових надходжень над їх видатками, своєчасну сплату боргів і накопичення власного капіталу, в першу чергу за рахунок позитивної динаміки чистого прибутку (як характеристики стану фінансової рівноваги), можна розглядати як визначальну передумову виконання підприємством своїх платіжних зобов'язань. Фінансова рівновага, а також рівень прибутку, що генерується активами підприємства, створюють передумови для забезпечення його платоспроможності. Остання характеризує стан розрахунків на підприємстві, коли сума платіжних коштів перевищує суму термінових, у першу чергу зобов'язань. У разі порушення фінансової рівноваги підприємство не в змозі виконувати свої платіжні зобов'язання.

Потенційна платоспроможність підприємства-позичальника є обов'язковою для отримання кредиту, її враховує банк при оцінці кредитоспроможності. Платоспроможність та належна забезпеченість власними коштами відкриває шлях до користування банківським кредитом. Платоспроможність – це фактор впевненості для банку в кредитоспроможності позичальника. Із залученням в оборот кредитних ресурсів збільшуються обсяги діяльності, зростає валовий дохід. Доцільно зауважити, що в умовах ринку кредит є вигідним і при мінімальному рівні прибутковості та фінансової рівноваги, оскільки дає можливість підприємству зайняти свою ринкову нішу, затвердитись на ринку товарів і послуг, збільшити обсяги діяльності, валовий дохід.

Таким чином, підприємство, яке досягає фінансової рівноваги, збільшуючи її параметри, переходить у зону платоспроможності та відповідно в зону кредитоспроможності (якщо підприємство платоспроможне, то немає необхідності в терміновому ризиковому кредитуванні). Чи може підприємство за відсутності фінансової рівноваги бути платоспроможним? На наш погляд, може, але протягом найкоротшого часового лагу (не більше місячного терміну). Наявні грошові кошти, короткострокові цінні папери (які можуть бути швидко реалізовані й перетворені в гроші), дебіторська заборгованість, яка надійде в найближчий період, слугують платіжними засобами підприємства для своєчасного погашення строкових зобов'язань і виконання умови платоспроможності.

При виникненні непередбачених обставин, а саме при втраті каналів реалізації та постійних покупців, збільшенні невиправданої дебіторської заборгованості (через неплатоспроможність самих дебіторів), відволікання коштів у дебіторську заборгованість та надлишкові виробничі запаси тощо, підприємство може порушити виконання своїх платіжних зобов'язань. Але якщо загальні умови діяльності підприємства при цьому зберігаються, то підприємство тимчасово може знизитися до зони фінансової беззбитковості (прибуток дорівнює нулю), утримуючи при цьому фінансову рівновагу. Позитивний чистий прибуток – це запорука своєчасності проведення платежів як термінових, так і майбутніх.

Тобто вважаємо, що платоспроможність та кредитоспроможність є наступним рівнем після досягнення підприємством фінансової рівноваги: фінансово врівноважене підприємство переходить у зону платоспроможності й кредитоспроможності, до стану фінансової рівноваги підключається здатність платити за своїми зобов'язаннями. Водночас наявність коштів упродовж тривалого для вчасного виконання фінансових зобов'язань та подальша стабілізація виробничої діяльності підприємства формує на постійній основі визначену структуру активів та джерел коштів, а стан активів у їхньому обороті, який закінчується перетворенням у грошові кошти (як обов'язкова умова платоспроможності) для розрахунку за своїми поточними зобов'язаннями, стає підґрунтям для виконання умови ліквідності підприємства.

На основі характеристики ліквідності поточних активів зовнішні інвестори оцінюють платоспроможність суб'єкта господарювання. Платоспроможність і ліквідність взаємозалежні показники, але ліквідність – більш емне поняття; наявність та динаміка грошових коштів є характеристикою платоспроможності, готовності виконати платіжні зобов'язання, а не ступеня ліквідності підприємства. В основі платоспроможності лежить наявність грошових коштів, але активи з різним ступенем ліквідності теж можна розглядати як потенційні платіжні засоби (дебіторська заборгова-

ність, яка перетвориться в готівку, наявні запаси товарно-матеріальних цінностей, які можна реалізувати, тощо). Ми не можемо стверджувати, що тільки після входження в зону платоспроможності підприємство може досягти зони ліквідності, але можна стверджувати, що ліквідне підприємство буде платоспроможним на відповідний період часу.

Ліквідність активу – це його здатність трансформуватися в грошові кошти для покриття зобов'язань; якщо термін перетворення активів у грошові кошти відповідає терміну погашення зобов'язань, а поточні активи перевищують зовнішні зобов'язання, то підприємство має ліквідний баланс.

Вважаємо абсолютно ліквідний баланс ще однією з характеристик фінансової рівноваги підприємства. На думку автора, фінансова рівновага є одним з вирішальних факторів забезпечення підтримки належного рівня ліквідності й платоспроможності підприємства; якщо підприємство знаходиться в релевантному діапазоні фінансової рівноваги, то можна встановити граничні значення показників (обов'язково з урахуванням галузевої специфіки), дотримання яких гарантує платоспроможність і ліквідність.

Непрямим індикатором фінансової рівноваги вважаються показники ділової активності (коефіцієнти оборотності), які свідчать про загальну тенденцію використання ресурсів на підприємстві та ефективність операційної діяльності. Прискорення оборотності капіталу, в першу чергу за рахунок поточних активів, позитивно впливає на фінансову рівновагу.

Підприємство, яке не порушує фінансової рівноваги, досягло стану платоспроможності й ліквідності, гармонійно переходить у наступну зону розвитку й стабілізації, зону фінансової незалежності. Фінансова незалежність (автономність) – це економічна категорія, яка характеризує ступінь мобілізації власного капіталу для забезпечення безперервного процесу господарської діяльності, вільного володіння своїм майном і його використанням, що в свою чергу зменшує залежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування та збільшує його фінансово-економічний добробут. Фінансова незалежність підприємства ґрунтується на побудові структури капіталу, а саме на достатності частки власного капіталу в сукупному капіталі підприємства та незалежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування. Збільшення частки власного капіталу у валюті балансу, насамперед за рахунок зростання прибутку, зміцнює фінансову незалежність.

На думку автора, існує пряма залежність між фінансовою рівновагою і фінансовою автономією: збільшення рівня прибутковості збільшує і частку прибутку, що як внутрішнє джерело йде на поповнення власного капіталу підприємства, частка власного капіталу у валюті балансу зростає, підприємство стає фінансово незалежним від зовнішніх джерел фінансування. У разі досягнення підприємством фінансової рівноваги є всі підстави прогнозувати те, яким чином вона вплине на рівень автономності й самостійності підприємства, збереження незалежної структури капіталу та контролю над підприємством у цілому.

У процесі фінансово-економічної діяльності підприємства змінюється структура засобів та джерел їх формування, відбувається безперервний процес кругообігу капіталу, наявності й потреби у фінансових ресурсах, загальний фінансовий стан підприємства змінюється. Наступний шлях від фінансової рівноваги до досягнення фінансової стабільності підприємства проходить крізь зону фінансової стійкості, що є узагальненою характеристикою фінансового стану підприємства, яка певною мірою враховує показники ліквідності, платоспроможності та фінансової незалежності. Якщо підприємство вважається фінансово стійким, платоспроможність, як правило, буде гарантована, більша частина запасів і витрат покриваються сумою власних джерел та довгострокових позикових коштів, безперервність виробничого процесу забезпечено, підприємство незалежне у формуванні своїх запасів.

Враховуючи вищезазначене, запропонуємо таке визначення: фінансова стійкість – це стан фінансових ресурсів підприємства, рівень їх маневреності, за якого безперервний процес виробничої діяльності та витрати на її розширення й оновлення забезпечується на основі фінансової рівноваги (самофінансування та подальша позитивна динаміка прибутку), фінансової незалежності (достатня частка власного капіталу) при збереженні платоспроможності й кредитоспроможності в умовах достатнього рівня ризику. Ми згодні

з думкою Б. Грабовецького, який вважає, що фінансова стійкість – це надійно гарантована платоспроможність, рівновага між власними та залученими засобами, незалежність від випадковостей ринкової кон'юнктури і партнерів, довіра кредиторів і інвесторів та рівень залежності від них, наявність такої величини прибутку, який би забезпечив самофінансування [3].

Ми не поділяємо думку науковців, які ототожнюють фінансову стійкість і фінансову стабільність. Вважаємо, що фінансова стійкість – це стан фінансових ресурсів підприємства, їх розподілу й використання для забезпечення його життєдіяльності на даний момент часу; підприємство зберігає позитивні характеристики діяльності протягом визначеного терміну. **Фінансову стабільність підприємства необхідно розглядати насамперед із позиції погляду на підприємство як на цілісну економічну систему, яка спрямована на функціонування в довгостроковій перспективі при збереженні позитивної динаміки ключових фінансових показників діяльності.**

Якщо фінансова стійкість є величиною статичною і має допустимі межі, то фінансова стабільність як характеристика цілісної економічної системи передбачає її здатність своєчасно реагувати та адаптуватися до непередбачених змін внутрішнього й зовнішнього середовища, обов'язково зберігаючи при цьому фінансову рівновагу, ліквідність, платоспроможність і фінансову стійкість у допустимих граничних межах функціонування в довгостроковому періоді.

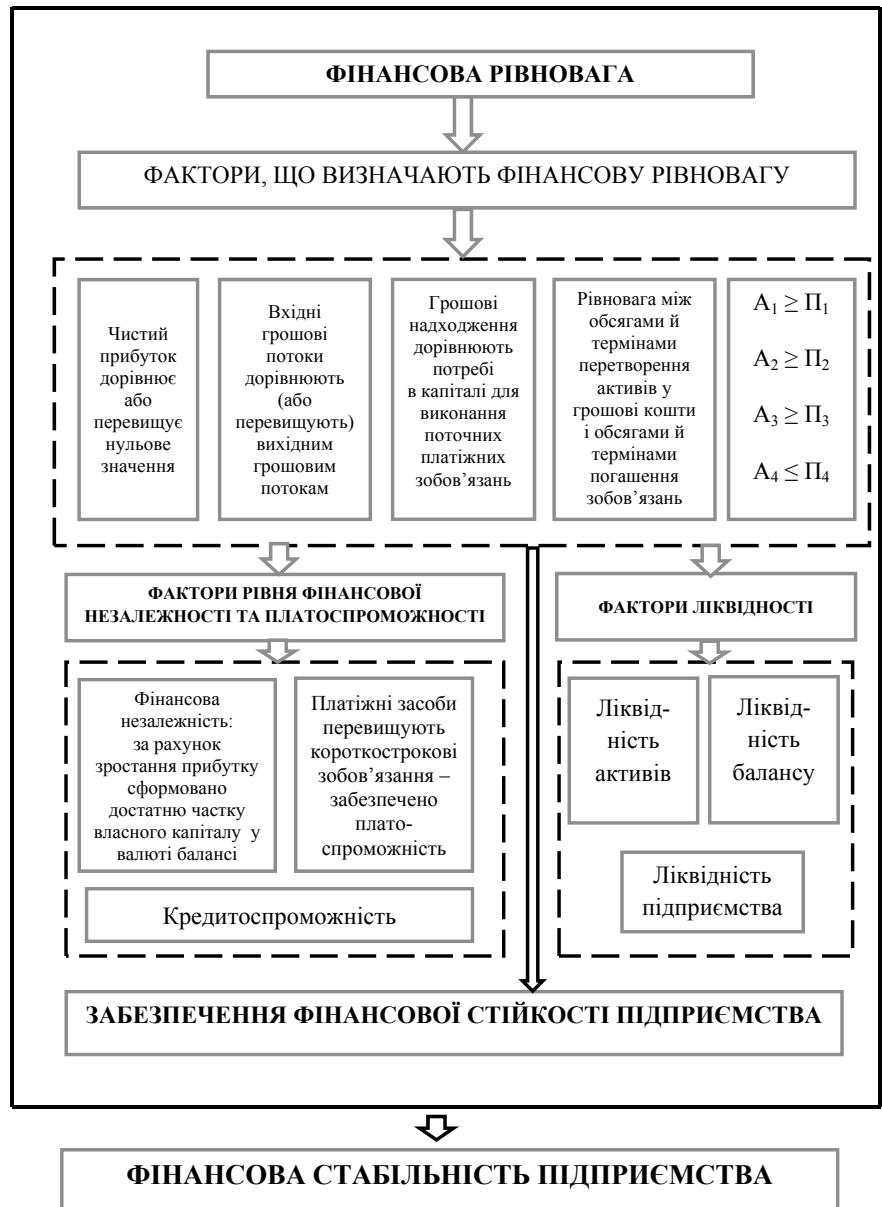
Фінансово стабільне підприємство має міцну структуру капіталу, стабільно високий результат діяльності, стабільне перевищення доходів над витратами, що забезпечує безперервність процесу виробництва й реалізації на основі вільного маневрування наявними коштами, вхідні грошові потоки перевищують вихідні; власний капітал при цьому є надійним фактором захисту.

Вважаємо за доцільне запропонувати таке визначення: фінансова стабільність характеризує стан підприємства як цілісної фінансово-економічної системи, при якому забезпечується стабільно високий результат у процесі розвитку й розширення діяльності підприємства на довгострокову перспективу, його здатності адекватно реагувати на зміни внутрішнього й зовнішнього середовища, не порушуючи при цьому фінансової рівноваги, платоспроможності, стійкості й ліквідності. Обов'язковою умовою є те, що до якої б галузі не належав суб'єкт господарювання, його фінансова стабільність не повинна досягатися за рахунок порушення економічної, соціальної та екологічної рівноваги.

ВИСНОВКИ

Таким чином, фінансову стабільність підприємства необхідно розглядати з позиції погляду на підприємство як на цілісну економічну систему, яка спрямована на функціонування в довгостроковій перспективі при збереженні позитивної динаміки ключових фінансових показників діяльності. Передумовою досягнення стану фінансової стабільності є забезпечення стану фінансової рівноваги, платоспроможності, ліквідності та фінансової стійкості підприємства. Фінансово стабільне підприємство має можливість не тільки протидіяти спаду виробництва, а й зумовити поступове економічне зростання, фінансування своєї діяльності на розширеній основі навіть під впливом непередбачених економічних та політичних змін і потрясінь.

Рисунок. Фактори забезпечення фінансової стабільності підприємства

ЛІТЕРАТУРА

1. Абрютіна М. С. Аналіз фінансово-економічної діяльності підприємства [Текст]: учебн. практ. посіб. / М.С. Абрютіна. – Москва, 2008. – 200 с.
2. Говорушко Т. А. Забезпечення фінансової рівноваги підприємства на основі управління грошовими потоками [Електронний ресурс] / Т.А. Говорушко, І.П. Ситник, С.В. Антонюк. – Режим доступу: <http://dspace.nuft.edu.ua/jsru/bitstream/123456789/4982/1/46.pdf>.
3. Грабовецький Б. Є. Економічний аналіз [Електронний ресурс] / Б.Є. Грабовецький. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/16011013/ekonomika/analiz_finansovoyi_stiynosti_pidpriyemstva/.
4. Поддєрьогін А. М., Білик, М. Д., Буряк Л. Д., Невмержицька Н. Ю. Фінансовий менеджмент [Текст]: підручник / А.М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк, Н.Ю. Невмержицька. – К.: КНЕУ, 2009. – 535 с.
5. Сологуб О. М. Забезпечення економічної стабільності підприємства: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) / О.М. Сологуб. – К.: ПВНЗ «Європейський ун-т», 2012. – 20 с.
6. Терещенко О. О. Управління фінансовою санацією підприємств [Текст]: підручник / О.О. Терещенко. – К.: КНЕУ, 2011. – 141 с.
7. Худа В. В. Фінансова рівновага як основний показник успішної економічної діяльності торговельного підприємства [Електронний ресурс] / В.В.Худа, Д.П. Постовий. – Режим доступу: <http://intkonf.org/ken-huda-w-postoviy-dp-finansova-rivnovaga-yak-osnovniy-pokaznik-uspishnoy-ekonomichnoy-diyalnosti-torgovelnogo-pidpriemstva/>.
8. Ячменьова В. М. Економічна стабільність: сутність та форми виву / В.М. Ячменьова // Економіка. Менеджмент. Підприємництво. – 2012. – №24 (II). – С. 94-99.
9. Eric S. Rosengren. Defining Financial Stability, and Some Policy Implications of Applying the Definition. – 2011. – Mode of access: <http://www.bostonfed.org/news/speeches/rosengren/2011/060311/>.
10. William R. Emmons and Bryan J. Noeth. Economic Vulnerability and Financial Fragility. // Federal Reserve Bank of St. Louis Review. – 2013 Vol. 95, No. 5, pp. 361-388.
11. Chernyshov V. V. Financial diagnosis as a system of enterprise financial stability // Economics of development. – 2012. – № 1(61).